

ROKIŠKIO LOPŠELIS-DARŽELIS „VARPELIS”

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

„PAŽINIMO TAKU”

PROGRAMĄ ATNAUJINO DARBO GRUPĖ:
NIJOLĖ ADAMONIENĖ
INGA ČIČINSKIENĖ
LAIMUTĖ LAŠIENĖ
INA ŠVELNIENĖ

TURINYS

1. Bendrosios nuostatos

- 1.1. Įstaigos savitumas
- 1.2. Regiono savitumas
- 1.3. Tėvų lūkesčiai
- 1.4. Vaikai ir jų poreikiai
- 1.5. Specialiųjų (kitokių) ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymas
- 1.6. Ikimokyklinio ugdymo programos ir strateginių dokumentų sąsajos

2. Ikimokyklinio ugdymo principai

3. Ikimokyklinio ugdymo tikslas ir uždaviniai

4. Ikimokyklinio ugdymo turinys, metodai, ugdymo(si) aplinka ir priemonės

5. Ugdymo(si) pasiekimai ir jų vertinimas

6. Naudota literatūra ir informacijos šaltiniai

ROKIŠKIO LOPŠELIO-DARŽELIO „VARPELIS“ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA „PAŽINIMO TAKU“

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Pavadinimas: Rokiškio lopšelis-darželis „Varpelis“ (toliau – lopšelis-darželis)
Teisinė forma ir priklausomybė – biudžetinė įstaiga.
Tipas – lopšelis-darželis.
Grupė – neformaliojo švietimo įstaiga.
Adresas – Jaunystės g. 15, LT – 42156, Rokiškis, tel. 845 52229
El.paštas: varpelis@parok.lt,
Internetinis puslapis www.rokvarpelis.lt
Mokymo kalba – lietuvių.
Mokymo forma – dieninė.
Savininkas – Rokiškio rajono savivaldybė.
Savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija – Rokiškio rajono savivaldybės taryba.

ĮSTAIGOS SAVITUMAS

Lopšelis-darželis „Varpelis“ – bendro tipo ikimokyklinė ugdymo įstaiga. Čia ugdomi vaikai nuo vieno iki septynerių metų. Grupės komplektuojamos atsižvelgiant į vaikų amžiaus tarpsnius. Lopšelio-darželio struktūrą sudaro: ankstyvojo, ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų grupės. Specialiųjų poreikių vaikai integruojami į bendrojo ugdymo grupes.

Lopšelio-darželio prioritetinės kryptys - sveikatingumo, etnokultūrinio ir informacinių technologijų. Įstaigoje sukurtos geros ugdymo(-si) sąlygos: erdvios grupės, meninio ugdymo ir sporto salės, metodinis kabinetas, etnografinis muziejus, kūrybinės dirbtuvėlės darbu su moliu, gamtine medžiaga, interaktyvių žaidimų, kūrybiškumo ir saviraiškos kambariai, plokščiapėdystės korekcijos, masažo, logopedo, socialinio ir specialiojo pedagogo kabinetai, valgykla. Lopšelio-darželio kiemas išnaudojamas vaikų judėjimo, žaidimų, kūrybiškumo poreikiams tenkinti, patirtiniam ugdymui plėtoti. Čia sukurtos atskiros edukacinės erdvės: sodo, daržo, sezoninės kūrybinės dirbtuvėlės, dailės studija, sveikatingumo takelis, kūrybinių žaidimų miestelis, futbolo, krepšinio, tinklinio aikštelės, lauko batutas, erdvės vaikų aktyviam judėjimui, poilsio zonos, gėlynai. Naudojama daug išnešamų, mobilių priemonių. Bendradarbiaujant su tėvais turtinamos esamos ir kuriamos naujos edukacinės erdvės, ugdymo priemonės.

Lopšelyje-darželyje dirba kvalifikuoti mokytojai, turintys reikiamą pedagoginį išsilavinimą ir kompetencijas. Visi pedagogai atestuoti. Mokytojai nuolat kelia savo kvalifikaciją seminaruose, renginiuose, aktyviai vykdo gerosios patirties sklaidą mieste, rajone, respublikoje ir tarptautiniu lygmeniu. Patys rengia kvalifikacijos tobulinimo programas ir jas įgyvendina, organizuoja rajonines, respublikines metodines dienas, seminarus, konferencijas. Mokytojai atviri kaitai, ieškantys inovacijų, turintys integruoto ir komandinio darbo patirtį. Aktyvi projektinė veikla. Vykdomi bendruomenės, respublikiniai, savivaldybės lygmens finansuojami projektai. Į ugdymo turinį mokytojai integruoja tarptautinių projektų Erasmus, eTwinning veiklas. Auklėtojų padėjėjos lanko mokymus, dalyvauja seminaruose tobulėja.

Ugdytinių pasiekimai pristatomi įvairiuose bendruomenės, miesto, rajono, respublikiniuose renginiuose, konkursuose. Etno būrelio vaikai, , suaugusių ir vaikų kapela „Mažieji muzikantai“- dažni miesto, rajono įvairių renginių dalyviai.

Lopšelyje-darželyje sukurta efektyvi pagalbos vaikui sistema. Įstaigoje dirba reikalinga specialistų komanda: logopedas, meninio ugdymo mokytojas, judesio korekcijos mokytojas, socialinis ir specialusis pedagogas, masažuotojas, mokytojas padėjėjas, dietistas, visuomenės sveikatos priežiūros specialistas. Specialistų kabinetai aprūpinti naujausiomis ugdymo priemonėmis, įranga. Mokytojai ir specialistai glaudžiai tarpusavyje bendradarbiauja, integruoja veiklas, inicijuoja ir organizuoja renginius, dalyvauja projektų vykdyme. Vykdam patirtinį ugdymą, mokytojams talkina auklėtojų padėjėjos, virėjos, aplinkos tvarkytojas , siuvėjas ir kiti pagalbinių darbuotojai. Su gabiais vaikais papildomai dirba meninio ugdymo mokytojas Vaiko gerovės komisija, sprendžia specialiojo ugdymo(-si) vaikų poreikių vertinimą, ugdymo organizavimą, individualias vaiko ugdymosi problemas.

Šiuolaikinio, kryptingo ugdymo užtikrinimui, plačiai taikomos informacinės technologijos. Įstaiga kompiuterizuota (kompiuteriai, interaktyvios lentos, grindys, projektoriai, planšetės ir kt.), veikia bevielis internetas, kompiuterinė komunikavimo sistema „Skype“. Mokytojai tikslingai integruoja IKT į visas ugdymo sritis. Įstaigos internetinis tinklapis, elektroninis paštas, elektroninis dienynas „Mūsų darželis“ padeda informuoti ir šviesti ugdytinių tėvus, bendruomenę, visuomenę.

Įstaiga turi savo kultūrinės tradicijas ir jas nuolat tobulina. Organizuojamos tautinės, kalendorinės šventės, įvairūs tradiciniai renginiai. Į ugdymo(si) procesą mokytojai integruoja įstaigos parengtas etnokultūrinio ugdymo „Tėviškės spalvos“ ir sveikatos stiprinimo „Sveikatos miestelis“ programas.

Sveikatos stiprinimas lopšelyje-darželyje yra svarbi ugdymo(si) proceso dalis glaudžiai susijusi su sveikos gyvensenos formavimu. Ugdymo įstaiga yra pripažinta sveikatą stiprinančia mokykla. Gerinamas vaikų maitinimas dalyvaujant programose „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“. Vaikams higienos ir sveikos gyvensenos įgūdžius formuoja ir prevencinį darbą atlieka visuomenės sveikatos priežiūros specialistas.

Dauguma mokytojų (nuo 2001 m.) yra respublikinės ikimokyklinių įstaigų pedagogų asociacijos „Sveikatos želmenėliai“ nariai, kurios veikla apima sveikos gyvensenos propagavimą, mokytojų kvalifikacijos tobulinimą, darbo patirties sklaidą. Įvairūs sveikatinimo projektai, programos, akcijos, olimpiados, konkursai padeda stiprinti vaikų fizinę, psichinę, dvasinę sveikatą, ugdyti sveikos ir saugios gyvensenos įgūdžius.

Lopšelio-darželio etnografiniame muziejuje vykdomos pačių mokytojų parengtos edukacinės programos: „Lino kelias“, „Šviesa tamsa“, „Vilnos kelias“, „Margučių marginimas“, „Tarmiška pasakėlė-vaikų sveikatėlei“, „Prakalbinkime šiaudą“.

Įstaigoje organizuojamas neformalusis ugdymas: muzikavimo ir dainavimo, anglų kalbos, etno, keramikos būreliai. Tėvų pageidavimu veikia prailgintos darbo dienos grupė. Pagal gydytojų rekomendacijas vaikams koreguojamas valgiaraštis, atliekami masažai, plokščiapėdystės profilaktika.

Lopšelis–darželis atviras visuomenei, plėtojami partnerystės ryšiai ne tik su miesto, rajono švietimo, sveikatos priežiūros, sporto, kultūros, teisės saugos, vaiko teisių įstaigomis, socialiniais partneriais, bet ir respublikiniu bei tarptautiniu lygmeniu. Lopšelio-darželio bendruomenė nuolat įsijungia į naujus švietimo projektus. Aktyviai dalyvaujame eTwinning programos projektuose. Už kokybišką nacionalinių ir tarptautinių eTwinning projektų vykdymą ugdymo įstaigai suteiktas eTwinning mokyklos vardas.

Vyksta glaudus bendradarbiavimas su šeima. Šeima – ugdymo įstaigos partneris, lygiavertis ugdymo proceso dalyvis, aktyvus bendruomenės narys, vaiko pasiekimų ir pažangos vertintojas. Bendraujant ir bendradarbiaujant su ugdytinių šeimomis, kuriama bendruomenė, įstaigos kultūra, vertybės, tradicijos, užtikrinama ugdymo tąsa ir kokybė. Vykdomas tėvų švietimas.

REGIONO SAVITUMAS

Mokytojai, įgyvendindami ikimokyklinio ugdymo programą, atsižvelgia į reikšmingus Rokiškio krašto geografinius, istorinius, kultūrinius, socialinius ypatumus.

Geografiniai regiono ypatumai. Rokiškio rajonas ribojasi su Latvijos respublika, todėl yra galimybė plėtoti ryšius su šios šalies ikimokyklinėmis įstaigomis, dalyvauti baltų šventėse.

Istoriniai regiono ypatumai. Rokiškio Šv. Mato bažnyčia, Rokiškio krašto muziejus, Rokiškio dvaro parkas, Tyzenhauzų alėja, senoji miesto architektūra, Nepriklausomybės aikštė ir paminklas **Kultūriniai regiono ypatumai.** Tapytų langinių Respublikos gatvė, Rokiškio kultūros centras, J. Keliuočio viešosios bibliotekos vaikų ir jaunimo literatūros skyrius, Bajorų „Lėlių namai“; lankymasis ir dalyvavimas miesto šventėse, renginiuose: miesto gimtadienis, Lietuvos profesionalių teatrų festivalis „Vaidiname žemdirbiams“, respublikinis vaikų ir moksleivių – liaudies kūrybos atlikėjų konkursas „Tramtatulis“, rajono vokalinės muzikos konkursas-festivalis „Lėkime dainų sparnais“, Lietuvos vaikų ir moksleivių televizijos konkursas „Dainų dainelė“, Aukštaitijos regiono lėlių teatro šventė „Kai atgyja lėlės“; L. Šepkos skulptūrų parkas, medžio drožėjo L. Šepkos, tautodailės ir dailininkų darbų parodų bei ekspozicijų lankymas.

Socialiniai regiono ypatumai. Tėvų, senelių darbovietės, „Zoo“ parduotuvė, prekybos centrai, turgus, vaistinės, rajono savivaldybė, paštas, autobusų, geležinkelio stotys, Rokiškio J. Tumo-Vaižganto gimnazijos „Romuvos“ skyriaus stadionas, miesto švietimo įstaigos, senelių globos namai, vaikų žaidimų kambarys „Bababosas“, Telefonų muziejus, Rokiškio ežeras, Rokiškio baseinas.

TĖVŲ LŪKESČIAI

Tėvų lūkesčiai ikimokykliniam vaiko ugdymui nevienodi. Vieniems tėvams aktualu, kad vaikas būtų visapusiškai ugdomas, plėtojami jo gabumai, talentai, kuriama saugi, vaiko poreikius tenkinanti aplinka. Kiti tėvai iš ugdymo įstaigos labiau tikisi meilės vaikui ir geros vaiko savijautos, šiltų tarpusavio santykių. Dar kiti norėtų, kad jų vaikai išmoktų bendrauti su savo bendraamžiais, suaugusiais, išmoktų būti savarankiški, mokėtų saugiai, gražiai elgtis, domėtusi, būtų teikiama specialistų pagalba. Daugelis pageidauja veiklų įvairovės, kalbų mokymo, papildomo meninio, sportinio ugdymo, prailgintos darbo dienos grupės, tradicinių švenčių, išvykų. Tėvams svarbi ir vaiko sveikata bei maitinimas. Migrantų tėvai tikisi sėkmingos vaikų adaptacijos ir ugdymo.

VAIKAI IR JŲ POREIKIAI

Šiuolaikiniai vaikai yra kitokie, vadinami „interneto amžiaus“, Alfa kartos vaikai. Jie auga su kompiuteriais, internetu, mobiliaisiais telefonais, planšetėmis, skaitmeninėmis knygomis, žaislais. Tai nekantrūs, aktyvūs, judrūs, emociškai jautresni ir uždaresni vaikai, labiausiai iš visų kartų reikalaujantis pagarbos sau ir siekiantys būti visur geriausi. Linkę eksperimentuoti, tyrinėti, išmėginti, norintys įdomios veiklos ir joje savarankiškai veikti

Šiuolaikinį vaiką domina žaislai ir žaidimai su naujomis elektroninėmis technologijomis bei mechaniniais įtaisais, modernūs konstruktoriai ir t.t. Vaikai internetinių pokalbių programa „Skype“ noriai bendrauja, vykdo bendrus projektus su kitų Lietuvos ir užsienio ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikais. Darželio teritorijoje vaikai pageidauja, kad būtų daug erdvės, kurioje jie galėtų tenkinti judėjimo poreikį, žaisti sportinius žaidimus, lakstyti, laiptoti įvairiomis karstyklėmis, šokinėti ant batuto, važinėti dviračiais, paspirtukais, kad būtų atskirų erdvių, kur galima būtų pasislėpti, pabendrauti su draugu, pailsėti. Skirtingi mergaičių ir berniukų poreikiai. Mergaitės norėtų, kad darželio aplinka būtų graži, žydėtų daug gėlių, būtų fontanas, pripučiamas batutas, tunelio čiuožykla, kavinė su tikrais ledais, lėlių namai. Berniukų poreikiai kitokie – norėtų lauko treniruoklių, didelio, spalvoto vandens baseino, čiuožyklos į vandenį, futbolo būrelio, keturračių motociklų, staliaus įrankių meistrauti, kompiuterinių ir sportinių žaidimų.

SPECIALIŲJŲ (KITOKIŲ) UGDYMO SI POREIKŲ TURINČIŲ VAIKŲ UGDYMAS

Kitokius ugdymosi poreikius turintys vaikai, kurių raida vienoje ar keliose srityse, lyginant su kitais vaikais, pasižymi savitumu, lėtesne veiklos sparta, didesniu judrumu, kalbos, vaizdo suvokimo ypatumais, reikalaujantys šalia įprastų ugdymo būdų ieškoti kitokių ugdymo metodų, individualaus ir/ar kitokio ugdymo organizavimo. Tokių ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo tikslas iš esmės yra toks pat kaip ir vaikų, neturinčių raidos sutrikimų: išmokyti būti kiek galima savarankišku, įgyti mokėjimo mokytis gebėjimų, lavinti turimus gebėjimus. Ikimokyklinio ugdymo programa taikoma atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualius gebėjimus ir jais remiantis, numatomos tolimesnės ugdymo(si) galimybes. Taigi specialiųjų ugdymosi poreikių vaikui keliami ugdymo tikslai gali ir nesiskirti nuo kitiems grupės vaikams keliamų tikslų. Svarbu nelyginti vaiko ugdymosi pasiekimų su bendraamžių, neturinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, pasiekimais. Jo pasiekimus galima lyginti tik su ankstesniais jo paties pasiekimais.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko ugdymas – nuolatinis bendravimas su vaiko tėvais (globėjais), nes geriausių rezultatų pasiekama, kai visi pagalbą vaikui teikiantys asmenys derina ugdymo metodus, laikosi nuoseklumo, pasirenka tinkamą tempą, derina veiksmus

Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams pagalbą teikia specialusis pedagogas, mokytojas padėjėjas, socialinis pedagogas, logopedas, lopšelio-darželio auklėtojas. Vaikai integruojami į bendrojo ugdymo grupes.

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMOS IR STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ ŠAŠAJOS

Ikimokyklinio ugdymo programa parengta vadovaujantis Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašu (2005 m.), Ikimokyklinio ugdymo programų metodinėmis rekomendacijomis (2015 m.), Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (2014 m.), bei pagrindiniais teisiniais dokumentais, reglamentuojančiais ikimokyklinio ugdymo (si) veiklą.

Valstybės švietimo 2013-2022 metų strategijoje numatyta sumažinti socialinę atskirtį ir skurdą, išplečiant ikimokyklinio ugdymo paslaugas, visų pirma jas atveriant socialinę atskirtį patiriantiems ir socialinės rizikos šeimų vaikams.

Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje (2003 m.) – numatyti pagrindiniai vaiko geros politikos siekiai, vaiko aprūpinimo, vaiko dalyvavimo ir vaiko apsaugos srityse, nurodytos vaiko gerovės įgyvendinimo strategijos gairės.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme – ikimokyklinis ugdymas įteisintas kaip atskira švietimo sistemos struktūros dalis.

Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ siekiama paskatinti esminius visuomenės pokyčius ir sudaryti sąlygas formuotis kūrybingai, atsakingai ir atvirai asmenybei.

Ikimokyklinė ugdymo programa remiasi Lietuvos strateginiuose švietimo dokumentuose išskiriamosiomis prioritetinėmis laukiamų ugdymo rezultatų kryptimis: vaiko individualių galių plėtojimu, t.y. pozityviai nusiteikęs, vaiko santykių su kitais plėtojimu, t.y. bendraujantis ir bendradarbiaujantis bei aktyvus visuomenės narys ir vaiko įgalinimas mokytis, t.y. pasirengęs mokytis visą gyvenimą.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Demokratiškumo. Vaikui suteikiama galimybė kritiškai mąstyti, rinktis įdomią veiklą, elgtis savarankiškai, laikytis susitarimų, būti gerbiamu ir pripažintu bei lygiaverčiu partneriu.

Socialinio kultūrinio kryptingumo. Ugdymas grindžiamas tautinėmis, pilietinėmis vertybėmis, orientuotas į vaiko gyvenimui reikalingų socialinių, kultūrinių gebėjimų plėtojimą.

Individualizavimo ir diferencijavimo. Vaikas ugdomas atsižvelgiant į jo turimą patirtį, poreikius ir galimybes, gebėjimus, pomėgius, skirtingus pažinimo būdus, vaiko amžiaus ypatumus, išsivystymo lygį.

Integralumo. Siekiama vientiso fizinės, emocinės, socialinės, pažinimo sričių plėtojimo, vadovaujantis visuminiu požiūriu į vaiką.

Tęstinumo. Atsižvelgiama į turimas vaiko kompetencijas, gebėjimų lygmenį, individualias ugdymo(si) perspektyvas, sudaromos nenutrūkstamo ugdomojo proceso prielaidos vaikui pereinant iš vienos ugdymo pakopos į kitą.

Sąveikos. Ugdymas grindžiamas vaiko, tėvų (globėjų, rūpintojų), mokytojų ir kitų dalyvaujančių, vykdamas ikimokyklinio ugdymo programą, sąveika.

Šių ir kitų principų laikomasi įgyvendinant ugdymo turinį, parenkant metodus, priemones, kuriant ugdymo aplinką, organizuojant ugdymo(si) procesą, numatant su tėvais (globėjais, rūpintojais) ir vietos bendruomene bendravimo būdus.

III. IKIMOKYKLINIO UGDYMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

TIKSLAS

Padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius.

UŽDAVINIAI:

- kurti saugią, veikti skatinančią bei vaiko poreikius ir gebėjimus atitinkančią ugdymo(si) aplinką;
- ugdyti bendražmogiškas, tautines ir pilietines vertybines nuostatas, perteikti tautos dvasinius kultūros pagrindus, gimtojo krašto kultūros paveldą;
- siekti bendravimo ir socialinių įgūdžių formavimosi, kuriant palankią aplinką žaidimų plėtojimui(-si) ir vaikų kultūros raiškai;
- palaikyti vaikų iniciatyvas ir idėjas, skatinti saviraišką, siekiant veiklos kūrybiškumo, dinamiškumo ir kryptingumo;
- padėti vaikui pažinti save ir aplinkinį pasaulį, sukuriant sąlygas įvairiems pažinimo ir tyrinėjimo būdams;
- taikyti pasiekimų ir pažangos vertinimo būdus ir metodus, kurie padėtų vaikui sėkmingai ugdytis ir tobulėti;
- užtikrinti pozityvų, pasitikėjimu ir pagarba grįstą vaikų, pedagogų ir tėvų (globėjų, rūpintojų) bendradarbiavimą.

**Ugdymo vertybės. Siekiama, kad vaikas taptų:
oria, laisva, kūrybiška asmenybe;
aktyviu bendruomenės dalyviu, tolerantišku skirtybėms;
sėkmingai besimokančiu.**

IV. IKIMOKYKLINIO UGDYMO TURINYS, METODAI, UGDYMO(SI) APLINKA IR PRIEMONĖS

UGDYMO TURINYS

Ugdymo turinys sudarytas remiantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo rekomendacijomis („Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ (2013), Nr. VP1-2.3-ŠMM-03-V-02-001). Į ugdymo turinį integruojamos prevencinės programos: „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa“ (2006), „Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa“ (2004).

Ikimokyklinės programos turinyje išskirtos penkios vaikų ugdymosi kryptys: pažinimo, kalbos ir komunikavimo, meninis, fizinis, emocinis ir socialinis ugdymasis.

Ugdymosi kryptys sudarytos iš aštuoniolikos vaiko pasiekimų sričių, kurios aprašytos ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo rekomendacijose. Vaikų pasiekimų sričių tęstinumą garantuoja „Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa“, kurioje numatomas vaiko ugdymas pagal penkias kompetencijas: socialinė, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo ir meninė.

Programos ugdymo turinys įgyvendinamas projektiniu būdu. Jis įgyvendinamas per visą vaiko buvimo įstaigoje laiką. **Ikimokyklinio ugdymo turinyje 1-6 metų vaikams numatyti šie projektai: „Mano darželis“, „Rudens taku“, Sveika, žiemužė“, „Augu sveikas“, „Mano gimtinė“, „Aš ir mano namai“, „Pavasarieli, sveikas“, „Žemė puošiasi žiedais“** (žiūr.1 priedą). Šiais projektais siekiama ugdyti vaiko socialinę, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo ir meninę kompetencijas. Kiekvieną kompetenciją sudaro ugdytinos pasiekimų sritys, vertybinės nuostatos, amžiaus tarpsnį atitinkantys gebėjimai, žinios, supratimas, vaiko patirtis. Visos šios kompetencijos glaudžiai tarpusavyje siejamos ir integruojamos. Teminiai projektai grindžiami nuoseklumo ir perimamumo principu, nuo vaikai artimos (šeimos, namų aplinkos, gimtosios vietovės, gamtos) prie tolimesnės aplinkos ir reiškinių.

Vadovaudamasis ikimokyklinio ugdymo programa, mokytojas mokslo metų pradžioje numato ugdymo(-si) veiklos gaires, numato, kokius projektus rinksis, kaip juos plėtos ir planuoja ugdomąją veiklą. Projekto trukmė neapibrėžiama, ji gali tęstis savaitę, dvi. Tai tik orientyras, leidžiantis mokytojui kūrybiškai organizuoti savo veiklą, ją įvertinti ir koreguoti, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko amžių, jo patirtį, individualumą, tėvų bei vaikų poreikius, laikmečio aktualijas.

Programoje pateikiamas projektinis ugdymo turinio modeliavimas. Ši ugdymo turinio dėstymo būdą renkamės todėl, kad esame įgiję pakankamą projektinio darbo patirtį, kuri leidžia teigti, kad:

- Projektų metodas suteikia ugdymo turiniui lankstumo, nes mokytojas turi kūrybinę laisvę jį modeliuoti, keisti, pritaikyti atskiram vaikui arba visai vaikų grupei. Ypač daug dėmesio skiriama spontaniškai vaikų veiklai ir aktyvumui.
- Projektų metodo elementai (stebėjimas, analizė, refleksija) leidžia labiau pažinti vaiką, t.y. jo gebėjimus, patirtį, asmenines savybes, interesus, patirties kaupimo būdus. Nuolatinė refleksija ir analizė padeda vertinti vaiko pasiekimus ir numatyti ugdymo(-si) perspektyvą.
- Projektų metodas įgalina plačiau taikyti praktinio darbo tyrimo metodus: stebėjimą, interviu, vaizdo įrašus, konkrečių atvejų ar situacijų aprašymus, pokalbį. Tai skatina vaikų ugdytojus kritiškai vertinti savo nuostatas, skirtingus požiūrius, labiau suvokti raidos vystymosi dėsninumus ir šiuolaikinio vaiko ugdymo(-si) poreikius.
- Taikant projektų metodą ugdymo procesas tampa dinamiškesnis ir žaismingesnis, o tai skatina aktyvesnį šeimos dalyvavimą. Tėvų suinteresuotumas ir idėjos praplečia ir pajvairina ugdymo turinį naujomis formomis ir padeda rasti naujų ugdymo turinio įgyvendinimo priemonių.

UGDYMO METODAI, UGDYMO TECHNOLOGIJOS

Ugdymo procese kūrybinę mokytojo ir vaiko sąveiką užtikrina taikomi ugdymo metodai.

Ugdymo metodus mokytojas renka lanksčiai ir kūrybiškai, taikydami ugdymo turinį, planuodami veiklas, parinkdami ugdymo priemones, motyvuodami vaikus kaitai.

➤ **Žaidimas** – pagrindinė vaikų ugdymo(-si) veikla, svarbi vaiko kultūros dalis. Žaisdami vaikai atskleidžia savo patirtį, kaupia ją, išgyvena įvairius vaidmenis, išreiškia jausmus ir emocijas, sprendžia problemas, įveikia sunkumus, atrastus veiklos būdus pritaiko naujose situacijose, kuria bendravimo situacijas ir kt

Stebėjimas – pažintinis procesas, kurio metu patenkinamas natūralus vaiko smalsumas, skatinantis jį ugdytis.

Išvykos, ekskursijos – turtinama vaikų pažintinė, socialinė, kalbinė ir emocinė patirtis, ugdomi įgūdžiai ir gebėjimai.

Interpretacija – vaiko saviraiškos ir kūrybiškumo skatinimo būdas, padedantis jam atsiskleisti, savitai išreikšti savo ar mokytojo pasiūlytus sumanymus, idėjas.

Eksperimentavimas, tyrinėjimas – vienas iš aplinkos ir patirties kaupimo būdų, kurie skatina vaiką aktyviai veikti, daryti atradimus, planuoti, organizuoti.

Pokalbis, diskusija – vaikai skatinami išreikšti savo nuomonę, požiūrį, argumentuoti išsakytas mintis, klausyti ir girdėti ką sako kiti, apibudinti savo ir kitų veiklą, kritiškai mąstyti.

Kūrybiškumą skatinantys metodai – naujų sumanymų kūrimas, „minčių lietus“, problemų sprendimas, idėjų kūrimas, informacijos paieška ir jos pritaikymas ir kt.

Ugdymo aplinkos modeliavimas – aplinka kuriama atsižvelgiant į vaikų poreikius, galimybes, interesus. Vaikai kuria ir keičia aplinką patys, ją pritaiko savo sumanymams.

Regio Emilia metodo elementai – meninė veikla prie šviesos ir smėlio stalų, kūrybinėse laboratorijose, eksperimentavimas su šviesomis ir spalvomis ir kt.

Praktinis metodas – jo pagalba vaikams padedama per veikimą pažinti ir suprasti juos supančią aplinką.

Sportinės veiklos metodas – estafetės, varžybos, komandiniai žaidimai, fiziniai pratimai padeda ugdyti vaikų fizinius gebėjimus.

IKT taikymas – praktiniai užsiėmimai interaktyvioje lentoje, žaidimai ant interaktyvių grindų, vaizdo medžiagos stebėjimas ir analizavimas multimedijos pagalba, kompiuteriniai žaidimai, video tiltai ir kt. suteikia vaikams galimybę pažinti šiuolaikines technologijas.

Ikimokyklinis ugdymo procesas grindžiamas šiomis dabartinę ugdymo(si) kryptį atitinkančių šiuolaikinių technologijų sinteze:

ugdanciosios aplinkos kūrimo – mokytojas sukuria grupėje jaukias atskiras erdves vaikų veiklai, skatina vaikus susikurti vietas žaidimams, veiklai, pripažįstama vaiko teisė rinktis veiklą, buvimo vietą, draugus, laisvai judėti iš vienos erdvės į kitą, taikomi vaikų dėmesio patraukimo žaislais ir priemonėmis būdai;

kūrybine vaiko ir mokytojo sąveika – mokytojas įtraukia vaikus į veiklą, atsižvelgdamas į vaikų pasiūlytas idėjas, kylančias problemas, pats siūlo idėjas, sumanymus, ką būtų galima daryti, skatina vaikus kurti, atrasti, tirti; mokytojas pastebi, gerbia, palaiko vaikų sumanymus, padeda juos išplėtoti, praturtinti; priimami bendri sprendimai, susitarimai dėl veiklos, bendraujama, bendradarbiaujama; užduodamas atvirus klausimus mokytojas netiesiogiai vadovauja vaikų ieškojimams, moko įveikti sunkumus, praturtina jų sumanymus;

situacinio ir spontaniško ugdymo – mokytojas pritaria vaiko veiklai, ją gerbia, laiko vertinga patirtimi; emociškai palaiko vaiko veiklą, pagiria, pasidžiaugia; ugdymui panaudoja netikėtai susidariusias situacijas; plėtojamas vaiko inicijuotas pokalbis, žaidimas, eksperimentas, kita veikla; iš anksto numatyta veikla keičiama, jei išryškėjo vaikų noras kitai veiklai;

pavyzdžio technologija – mokytojas veikia vaikų akivaizdoje, taip skatindamas jį mėgdžioti; mokytojas vaikų žaidimų, veiklos partneris kartu žaidžia, dainuoja, šoka, vaidina; tėvai skatinami dalyvauti ugdymo procese, kad vaikas turėtų galimybę mokytis iš patirties;

terapinio ugdymo – mokytojas taiko atsipalaidavimo, individualios paramos būdus, pedagoginio džiaugsmo, žaidimo, menų terapijos metodus; padeda išmokti, įveikti sunkumus, spręsti problemas; taiko prevencinio ugdymo turinį ir metodus.

Ugdymas remiasi ir filosofinėmis ugdymo kryptimis, kurios garantuoja ikimokyklinio ugdymo kokybę ir šiuolaikiškumą. Didžiausias dėmesys humanistinei, egzistencialistinei filosofijai. Šiomis pedagoginėmis – filosofinėmis idėjomis grindžiama ir ugdymo programa.

Valdorfo požiūris. Tai vaikystės pedagogika, gerbianti ir ginanti vaiką. Tai ugdytojų, ugdytinių ir tėvų pedagogika. Tai meilės pedagogika, mylinti ir gerbianti vaiką tokį koks jis yra. Ugdant vaiką, atsižvelgiama į jo individualią raidą, asmenybės savybes. Sudaryta didelė erdvė jo

saviraiškai. Joje dominuoja teigiamas vaiko savęs vertinimas, partneriški santykiai tarp vaiko ir mokytojo.

F. Frėbelio požiūris. Žaidimas – svarbiausia vaiko veikla ir pagrindinis ugdymo metodas. Žaidimas skatinamas, palaikomas, stebimas, puoselėjamas ir vertinamas, kaip savaiminė vertybė ir vaikystės fenomenas. Žaisdamas vaikas nuosekliai pereina į vis aukštesnę vystymosi pakopą.

O. Dekroli pedagogika. Ugdymas grindžiamas santykiu su gamta, natūralia aplinka. Didelis dėmesys judėjimui, mankštai.

R. Štainerio požiūris. Savarankiškas, veiklus vaikas. Dėmesys intelekto, emocijų, valios, meninių gebėjimų ugdymui. Visą tai padeda atsiskleisti aplinka, kuri yra kuo natūralesnė.

Ž. Pjažė požiūris. Vaikas turi savo pasaulį, kuriam neužtenka žinių, informacijos, patirties, gaunamos iš kitų žmonių. Vaikas pats atranda, sužino stebėdamas, fantazuodamas, eksperimentuodamas, bandydamas, kurdamas.

A. Maceinos, S. Šalkauskio požiūriai. Asmenybės ugdymas per kultūrą, siekiant geriausių, gražiausių savo tautos papročių, tradicijų puoselėjimo ir tęstinumo. Tautinis auklėjimas pats nesudaro atskiros ugdymo dalies jis yra integruotas į fizinį, protinį, dorinį, estetinį ugdymą. Jis yra vykdomas visam ugdymo plote. Per pasakas, padavimus, dainas, šokius, liaudies žaidimus, papročius, tradicijas, vaikas įvedamas į tautos pasaulį, savo regiono tautinio savitumo perimamumą.

UGDYMO(SI) APLINKA IR PRIEMONĖS

Ugdymo(si) aplinka yra neatsiejama ugdymo turinio dalis, padedanti siekti ikimokyklinio ugdymo programos tikslo įgyvendinimo. Grupėje vaikas turi rasti viską, ko reikia žaidimams ir aktyviai veiklai. Grupės aplinka kuriama kartu su vaikais. Vaikų veiklai grupėje sukuriama jaukios ugdymo(si) erdves. Mokytojas parenka ir patogiai išdėsto ugdymo priemones įvairioms vaiko ugdymo(-si) sritims. Ugdymo priemonės parenkamos taip, kad atitiktų vaiko amžių, individualius gebėjimus, padėtų vaikui tenkinti emocinius, judėjimo, pažinimo poreikius; tenkintų norą žaisti ir bendrauti su kitais; padėtų pažinti aplinką, tyrinėti, eksperimentuoti, atrasti; skatintų ugdytis saviraišką, ir kūrybiškumą; būtų sudarytos sąlygos vaikų kultūros plėtotei. Kad vaikai, būdami lauke kuo daugiau veiktų, įkurtos edukacinės erdvės: „Dailės studija“, „Tyrinėjimų centras“, „Raidžių ir skaičių šalis“, „Kūrybinės dirbtuvėlės“ (smėlis, gamtinė medžiaga), „Muzikiniai instrumentai“. Vaikai ugdymo(-si) erdves gali laisvai keisti, pritaikyti savo sumanymams, žaidimams ar kitai veiklai. Aplinkoje yra pakankamai įvairių ugdančių priemonių pritaikytų ir berniukams, ir mergaitėms. Vaikams žaisti, bendrauti sudaromos sąlygos ir už darželio ribų, panaudojamos ir kitos lopšelio-darželio patalpos: etnografinis muziejus, smėlio terapijos kambarys, interaktyvių žaidimų, kūrybiškumo ir saviraiškos kambarys, kūrybinės dirbtuvėlės.

Kasdieninių gyvenimo įgūdžių ugdymui naudojamos namų apyvokos priemonės: maisto ruošimui, stalo serviravimui, aplinkos puošimui, higienai užtikrinti. Žinias ir patirtį apie sveiką gyvenimą vaikai įgyja nuolat veikdami: gamina įvairius patiekalus, susipažįsta su maisto produktais, įranga. Šiai veiklai vykdyti naudojami įvairūs daiktai, medžiagos, įrankiai, buitinė technika ir įrenginiai, knygos, plakatai, video įrašai. Žmogaus kūno tyrinėjimui naudojami muliažai, plakatai, knygos, enciklopedijos, didaktiniai ir stalo žaidimai. Daržo priežiūrai: sėklos, augalai, žemė, daržo įrankiai (grėbliai, kastuvai, kaupukai, kibirai, laistytuvai).

Emocijam intelektui ugdyti naudojamos kasdieninės situacijos, projektinės veiklos, kūrybinių veiklų aptarimai, naudojami stalo žaidimai, emocijų kortelės, žaislai su emocijomis, lėlės-personažai, kamuoliukų baseinai, šviesos stalai, mėnulio smėlis, smėlio dėžės su įvairiomis priemonėmis kūrybiškumui plėtoti.

Judėjimo poreikį tenkinti padeda įrenginiai, esantys sporto salėje ir lauke: kopėtėlės, čiuožyklos, sūpynės, nameliai su kopėtėlėmis ir čiuožimo kalneliais, sveikatingumo takelis (iš įvairių akmenukų faktūrų), krepšinio, futbolo, judrių žaidimų aikštelės, lauko ir vidaus batutai, dviratukai, paspirtukai, rogutės, kamuoliai, šokdynės ir kt.

Bendravimo situacijų kūrimui, problemų sprendimui naudojami įvairūs kūrybiniai, stalo žaidimai, konstruktoriai, atributika siužetiniams žaidimams. Kuriamos uždaros erdvės, nusiramino kampeliai, nuotaičių kalendoriai, taisyklės - susitarimai palapinės, nameliai, širmos, kurios padeda atsiriboti nuo kitų, kai vaikui to norisi, rinktis žaidimo vietą, priklausomai nuo vidinės būsenos ar nuotaikos.

Tyrinėjimams ir eksperimentams naudojamos priemonės, skatinančios vaikų savaiminę veiklą, iniciatyvas, norą pažinti, atrasti. Tai įvairios lempos, prožektoriai, padidino stiklai, akiniai, lūpos, svarstyklės, mikroskopai, garso išgavimo priemonės, šviesos projektoriai, matavimo priemonės ir kt. Vaikų veiklai pasitelkiamos įvairios techninės priemonės: muzikiniai centrai, telefonai, kasos aparatai, spynos ir kt.

Naudojamos informacinės technologijos: kompiuteriai, interaktyvios lentos ir grindys projektoriai, vaizdo kameros, fotoaparatai, planšetės, spausdintuvai. Vaikai patys ar su kitų pagalba tyrinėja, atranda įvairias technologijų panaudojimo galimybes, vaikai mokosi grupuoti, lyginti, apibendrinti, klasifikuoti. Įstaigoje veikia bevielis internetas, kompiuterinė komunikavimo sistema „Skype“. Vaikai gali ieškoti informacijos, tikslingai žaisti lavinamuosius žaidimus.

Komunikacinei veiklai pasitelkiamos informacinės priemonės: bibliotekėlės (pasakų, spalvinimo, pratybų knygos, vaikiškos enciklopedijos, vaikiški žurnalai ir kt.), spaudiniai (plakatai, stalo, konstrukciniai žaidimai ir kt.), skaitmeninės priemonės (įrašai, kompiuteriai ir kompiuterinės programos, lavinamieji žaidimai), meninės raiškos priemonės (antrinės žaliavos, dailės priemonės, knygos, paveikslai); organizuojamos įvairios išvykos, edukacinės programėlės vaikams suteikia naujų įspūdžių, kurie skatina vaikus kalbėti, reikšti mintis.

Vaikų meninei, kūrybinei veiklai sukurtos atskiros erdvės: kūrybinės dirbtuvėlės darbu su moliu, gamtine medžiaga, smėliu, sezoninės kūrybinės dirbtuvėlės (lauke), kūrybiškumo ir saviraiškos kambarys, „Ūkininko sodyba“. Vaikų meninei raiškai naudojamos dailės priemonės, muzikiniai instrumentai, garso ir vaizdo įrašai, atributika, dekoracijos erdvių įsirengimui, teatro priemonės (šešėlių teatras, pirštukų teatras, scenos rūbai). Naujos patirties vaikai įgyja lankydami parodas, teatrus, renginius, susitikdami su meno žmonėmis, tautodailininkais, stebėdami meninių kolektyvų pasirodymus.

Puoselėti etninę kultūrą, perimti liaudies tradicijas vaikams sudarytos įvairios sąlygos (įkurtas etnografinis muziejus, kuriame yra įvairūs buitiniai daiktai, rakandai, vykdomos mokytojų parengtos edukacinės programos), būdai (klausantis, išsižiūrint, įsijaučiant, paliečiant, tyrinėjant, eksperimentuojant, stebint, aktyviai veikiant ir t.t.) ir formos (išvykos, ekskursijos, susitikimai su tautodailininkais, liaudies dainininkais, folkloro kolektyvais, edukacinės programos, projektai, pramogos, vakaronės, liaudies menininkų darbo proceso stebėjimas ir aktyvus dalyvavimas).

V. UGDYMO(SI) PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vertinimas – neatsiejama kokybiško ugdymo(-si) proceso dalis. Tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo(-si) ypatumus bei daromą pažangą atskirais amžiaus tarpsniais kaupimas ir apibendrinimas.

Vertinimo paskirtis – padėti vaikui pažinti save, įsivertinti, bręsti kaip asmenybei; kaupti informaciją apie vaiko patirtį, pasiekimus, pažangą, kuri padėtų pedagogui išvelgti vaiko vystymosi galimybes, nustatyti problemas, diferencijuoti ir individualizuoti ugdymą; įsivertinti mokytoju savo darbo kokybę, koreguoti ugdymo turinį ir metodus, nustatyti mokytojo ir įstaigos darbo sėkmę, priimti tinkamus sprendimus dėl tolesnės veiklos.

Vertinimas atliekamas vadovaujantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu ir vaikų gebėjimais bei žiniomis (pasiekimais) (žr. 2 priedą).

Vertintojai. Vaiką vertina lopšelio-darželio auklėtojas, tėvai, specialistai. Vaikas tai pat aktyvus vertinimo dalyvis.

Vertinimo nuostatos. Vaikų pasiekimų vertinimas planuojamas, numatoma ką, kokių tikslų ir kaip bus vertinama, jis yra nenutrūkstamas, grįžtamasis, lankstus.

Vertinimo dažnumas. Vaikų pasiekimai vertinami du kartus metuose: rugsėjo-spalio ir balandžio-gegužės mėnesiais. Pirminis vaiko pažinimas prasideda nuo pokalbių su tėvais (globėjais, rūpintojais) apie vaiką. Vaikui pradėjus lankyti Lopšelių-darželį, išsiaiškinami tėvų (globėjų, rūpintojų) lūkesčiai, surenkama jų nuomonė apie vaiko gebėjimus, individualius ypatumus. Mokytojai vertina vaiko gebėjimus pagal visas ugdymo sritis, nustato vaiko pasiekimų žingsnelį ir numato silpniau išreikštus gebėjimus. Ankstyvojo amžiaus vaikams pirminis vertinimas atliekamas praėjus adaptacijos laikotarpiui (2-3 mėnesiai), kai vaikas gerai jaučiasi, neserga.

Vertinimo metodai, būdai: stebėjimas, pokalbis, mokytojo užrašai – vaiko gebėjimą atskleidžiantis pavyzdžiai, atskirų situacijų aprašymas, tyrimas, produktyviosios ir kūrybinės vaiko veiklos analizė.

Pasiekimų fiksavimas. Kiekvienam vaikui kaupiamas jo pasiekimų aplankas. Aplankas yra vaiko augimo liudijimų rinkinys, surinktas ir sudėliotas taip, kad atskleistų, išryškintų vaiko daromą pažangą, gebėjimų augimą. Jame kaupiami vaiko darbeliai, vaikų kalba, žodinė kūryba, vaiko mintys, pasakojimai, interviu su vaiku, įvairios veiklos stebėjimo užrašai, anketos tėvams, diplomai, nuotraukos, specialistų komentarai, tėvų pastebėjimai, pasiekimų diagramos ir kiti pavyzdžiai, parodantys įvairių sričių pasiekimų augimą. Vaiko pasiekimų įrodymai renkami nuolat, vykstant realiam ugdymo(si) procesui.

Informavimas.

Apie vaiko pasiekimus tėvai (globėjai, rūpintojai) informuojami individualiai, pokalbių metu, elektroniniame dienyne skiltyse „Vaiko pasiekimai“ ir „Pasiekimų žingsneliai“, aptariami su vadovais, lopšelio-darželio auklėtojais ir priešmokyklinio ugdymo pedagogais, mokytojų tarybos, vaiko gerovės komisijos posėdžiuose. Mokytojų tarybos posėdžiuose, tėvų susirinkimuose mokytojai pateikia bendrą informaciją apie grupės vaikų pasiekimus, siejant juos su grupės ugdymo prioritetais ir numatant ateities perspektyvą.

Mokytojas individualių vaiko pasiekimų aplankų neviešina, jie randasi grupėje. Vaiko pasiekimų aplankas, vaikui pereinant į priešmokyklinę grupę, perduodamas būsimam priešmokyklinio ugdymo pedagogui.

Vaikų fizinio pasirengimo vertinimas. Du kartus metuose (rugsėjo ir gegužės mėnesiais) atliekamas fizinio pasirengimo pagrindinių judesių: bėgimo, šuolio į tolį iš vietos, metimo į tolį vertinimą 5-7 metų vaikams. Vertinimas atliekamas vadovaujantis J. Rauckio „Fizinio auklėjimo darželyje metodika“. Pėdų plokščiapėdystės vertinimas atliekamas 3-7 metų vaikams rugsėjo ir gegužės mėnesiais.

Specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų vertinimas. Logopedas, specialusis pedagogas iki rugsėjo 15 d. atlieka vaikų kalbinės veiklos vertinimą, sudaro švietimo pagalbos gavėjų sąrašą, pildo pirminio/pakartotino įvertinimo pažymą, dėl siuntimo į PPT. Specialusis pedagogas rengia individualias programas. Logopedas, specialusis pedagogas sausio ir gegužės mėnesiais vertina padarytą pažangą. Mokslo metų pabaigoje logopedas ir specialusis pedagogas rengia darbo ataskaitas, kurios aptariamos Vaiko gerovės komisijos posėdyje.

NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Artyn vaiko/Egmonto projektas vaikų darželiams. V. Politologas, 1997.
2. Ankstyvojo ugdymo vadovas. Sudarė O. Mockevičienė, Vilnius: Minklės leidyba, 2001.
3. Bitinas B. Ugdymo filosofija. Vilnius, 2000.
4. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 7d. įsakymo Nr. V-1009 redakcija).
5. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas. Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627.
6. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2015.
7. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo įstatymas (2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281; 2003 birželio 17 d. Nr. IX-1630; 1991 m. birželio 25 d. I-1489).
8. Lietuvos pažangos strategija . „Lietuva -2003”, 2011.
9. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2006.
10. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2014.
11. Szarkowicz D. Stebėjimas ir refleksija vaikystėje. Klaipėda: Žemaitijos spauda, 2010.
12. Vaiko teisių konvencija. Vilnius, 1999.

PRITARTA

Lopšelio-darželio „Varpelis“ Mokytojų tarybos
2018 m. lapkričio 13d. protokoliniu nutarimu
(Protokolas Nr.3)